

Hatvanéves történet

A bányatelep völgyben terült el, kicsi házakkal, rövidke utcá-sorokkal; fákkal körülvéve. Al-talában a házakat nappal is őriz-ték, az asszonyok otthon maradtak. Főzni-mosni. A kis telep a makkoserdőben rejtőzött, éjjel-nappal szemet maró, csipős szén-por volt a levegőben; ez befekete-tette a fehérre mosott párnákat, ráülepedett a bútorokra, az edé-nyekre. A makkoserdőben voltak az aknák is. Szám szerint három akna; a legnagyobb és legújabb az István-akna volt, az „előkelő” bányászok ott dolgoztak; mellette emelkedett az iroda, s onnan in-dultak a mentési munkálatok is.

En, az építőmunkás srác csak vendégségben jártam itt, de a szereplőket, akik itt éltek sorsu-kat — jól ismertem.

Kezdem talán 1919-cel. A ka-tonák hazajöttek a frontokról, de nyugalom nincs. Mi, gyerekek tudjuk ezt, hiszen egy páran a hazajött katonák közül már men-nek is... Tavaszodik. Emlékszem arra a tavaszra. A szomszédék újonnan települt fiával — 10 éves — és ugyancsak a szomszédék ki-sebbik fiával — 6 éves — elmen-tünk a gesztenyésbe. Az avarban félméternyi mélyre süppedeztünk a lábunk, mi pedig beügráltunk, vagy közéje fúrtuk magunkat. Nedves-puha ágyrak kínálkoztak. Volt úgy, hogy végigcserkészünk az egész gesztenyés erdőt, néztük a kirügvezett fákat, s farkasokra vártunk. Farkasokat persze nem találtunk, annál inkább gombát. Teletömöttük az ingünk, a ka-bátunk ujját, s szaladtunk haza gombát sütni.

Ferkó egy darabig velünk tar-tott, haza azonban már csak ket-ten mentünk. A palacsintasütőbe zsírt tettünk, éppen abból a zsír-ból, amit anyám küldött föl fa-luról, hogy ne éhezünk. Géza, a nagyobbik fiú megmutatta, ho-gyan kell gombát mosni, majd szakszerűen főlraktuk a vacsorát. Egyszer-kétszer megforgattuk a zsírral, s már ettük is. Olyan jó gombát azóta sem ettem. Ha Géza jól tudta, és én jól jegyeztem meg: „kékhátú” gombát ettünk. Kenyerünk is volt még, azt is anyám küldte, ötkilósat. Ferkó még most se jött haza, nem is kerestük.

Gombát azonban mindenki ré-szére készítettünk. Mamának is, a gyerekek anyjának, akit én is mamának neveztem, mivel a gye-rekek is mamának nevezték az én anyámat. Kati alig volt há-róméves, egyre körülöttünk téb-lábolt, és nem győzte mondani: „Éhes vagyok.” Elsőnek ő evett a gombából; hiába íjesztgettük: — Mérges, ne egyél!

Pillanatig sírva fakadt, majd mohón tovább evett. Ahogy sült, el is fogyott. És Ferkó sehol nem volt még...

— Hová tűnt? — érdeklődtem Gézától.

— Honnan tudjam?
— A mama ránk bízta!
— Szokásból. Úgyis tudja, hogy azonnal elszökik — legyintett Géza.

A kékhátú gombák utolsó ma-radványait lisztbe is belemártotta Géza (a lisztet is anyám adta), s ahogy csitult az éhségünk, egy-egy darabot mi ettünk, egyet-egyet „mamának” hagytunk. Kati már jóllakott, levetkőzött és az ágyba feküdt, amikor Ferkó ron-tott be, diadalittasan és rongyo-san. Rongyosabban, mint amikor velünk volt, pedig már akkor is páratlan cipő volt a lábán, s a kabátján nem volt gomb. De most egyenesen ijesztő volt, ahogyan beugrott, fölrepedt nadrággal, rövid zakóban, s egyik kezében nyulat, a másik kezében egy ka-kast szorongatott.

— Na, nézzétek, mit szerez-tem?! — Elengedte a két jószá-got. Azok nyomban az ágy alá szaladtak, mi pedig utánuk. Kati az ágyban ugrált, mi a két ágy alatt hol egymás karját fogtuk meg, hol a kakas lábát, hol a nyúl bajuszát, és ordítottunk, mint a félénások. Azt se vettük észre, hogy megrepedt a fal, hogy re-cseg a tető, s hogy először apró vakolatsemmcsék hullottak, majd sűrű egymásutánjában lehullott

a vakolat, s azután recsegve-ro-pogva összedőlt a ház fölöttünk.

Kati biztosan mindent látott... A palacsintasütőbe is vakolat hul-lott, a konyhaasztalt elfődte a háztető, s a ruhánk, s az egyet-len szekrény, amelyikben élelem s ruha volt, eltűnt. Fölöttünk az ég komorlott csak, csillagok nél-kül, mivel esőre állt az idő... Dörgött-villámlott, Kati sírni se mert, annyira félt, mi pedig ijed-tünkben lelapultunk az ágyak alá. Csak Ferkó nevetett, kibújt mel-lőlünk, s utána szaladt a nyúl és a kakas. Éktelen hahotára fakadt Ferkó.

— Nézzétek, beszakadt a pla-fon! Isten bizony, beszakadt! —

— Fölszaladt az asztalra hullott törmelékre; újabb cserepek törtek össze. Kihúzott egy ócska ge-rendát, húzni kezdte maga után, és megint eltűnt. Kati most már sírt, de Géza belenyomta az ágy-ba.

— Itt maradsz, amíg nem jö-vők, megértetted?! Hívom a ma-mát.

En is szaladtam utána, de Kati egyből kint termett az ágyból és usgyi! Mintha nem is hároméves lenne, fönt termett az asztalon.

Mamával az utcán találkoztunk, Ferkóval sehol. Azazhogy, hajnal-ban őt is megkereste mama, az udvaron volt, egy nem használt szuterén újonnan felszerelt, kettős ablaka között töltötte az éjszakát. Nem fáztunk meg.

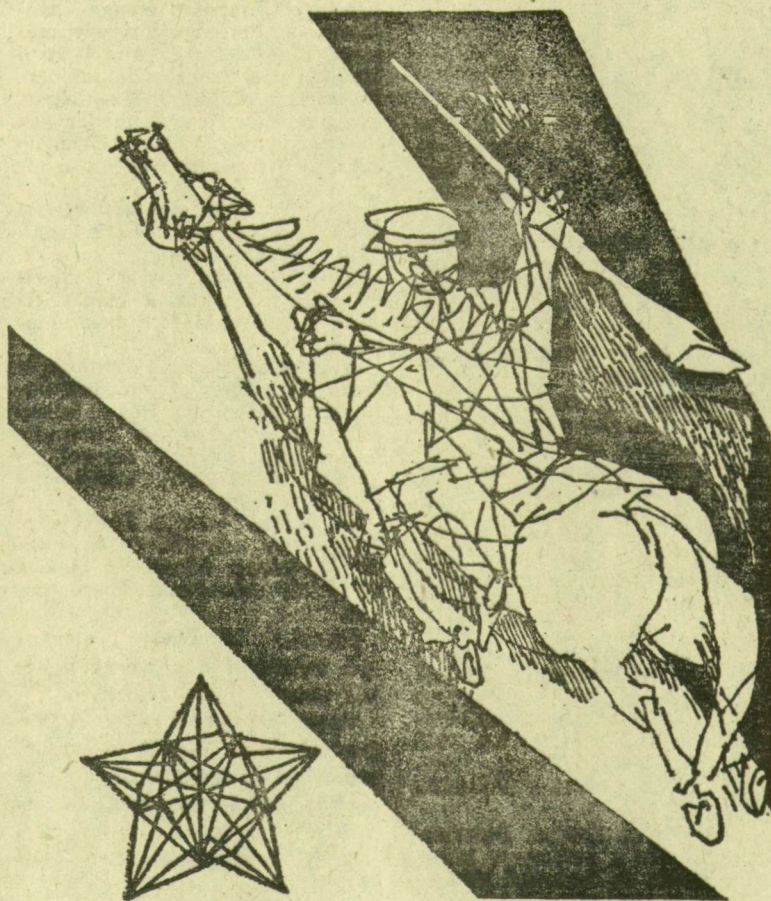
Harmadnap a Vörös Újságban benne voltunk. A mama vett is belőle egy számot, ahogy vissza-emlékszem, zsírpapírszerűsége volt nyomva, fénykép nem volt, de Béla, Kati és Ferkó neve ki volt írva. Az anyém csak úgy, hogy: „Egy proletár vendéglő is tartózkodott a lakásban.”

Ötödnap remek lakásba költöz-tünk. Egy triclín elszállítottuk a megmaradt holmikat, Béla és én vezettük a triclín, Kati és Fer-kó vigyáztak hátul a székekre, éjjeliszekrényekre, batyukra, hogy le ne essenek. Az új lakás: szoba-konyha, előszoba, spájz, az ud-varban mosókonyha, fakamra és nyári konyha, még egy pár tyúk is volt a tyűkterekben. Hogy ho-gyan jutottunk hozzá, máig se tu-dom. Illetve annyit tudok, hogy a Tanácsköztársaságtól kaptuk.

Mamát később, kilencszázitizen-kilenc decemberében kihallgatás-ra vitték a rendőrségre. Kará-csony este sem engedték a csa-ládájához a rendőrök.

Géza — szerencsére — össze-gyűjtött némi gombát a késő őszi erdőmélyen. Gyűrűs tölcsérgom-bát a korhadó fatönkről — „rizi-két” a fenyőfák tövéből. Abból lakmároztak — amíg tartott...

DÉR ENDRE

LENKEY ZOLTÁN: HADAK ÚTJA

Itt nem maradhattok, fiam — mondta a direktórium elnöke —, kaptok papírt, igazolványt, aztán mehetek a szegediek után. Talán Kecskeméten utolértek őket. Legalábbis tegnap még Kecse-méten voltak.

Innen, Szatymaztól már vonat járt Budapestig. Mentünk egy-nekest Kecskemétre. De milyen büszkén feszítettünk a vonaton! Hiszen minden úgy alakul, aho-gyan elképzeltük.

Máskor, békeidőben gyorsabban ment a vonat, de most nekünk a döcögés is rohanás volt ahhoz ké-pest, amikor gyalogoltunk Kettős-határ felé.

Es aztán feltűntek Kecskemét tornyai!

Megerkezünk. Alig lépünk le a vonatról, Gla-dics Jósikába botlok.

Ez a Jósika régi ismerősöm Szegedről. Ismertem őt is, aki velem egyidős volt, meg a bátyját is, Gyulát.

— Hát te — kiáltok rá —, Jós-ka, megismeresz?!

— Hát te — kiáltott vissza —, hogy kerülsz ide?!

— Szegedről szöktünk.

— Sikertült?

— De mennyire! Látnod, itt va-gyunk a Komócsin Lajossal.

— Mit csináltak itt?

— Katonák szeretnénk lenni!

Rajta már katonaruha, nem tu-dom, mikor állt be katonának, mert az utóbbi időben ritkán ta-lálkoztunk. Igen, ott láttam a

Apám, a vöröskatona

46-osoknál, amikor összeakasz-kodtak a franciákkal. De akkor még civil volt.

— Hol szolgál? — érdeklőd-tem.

— A szegedi propagandaszáza-dban.

— Valahol minket is befogad-nak — mondtuk egyszerre Lajos-sal, mert bár ezért jöttünk, ezért szöktünk, olyan furcsa volt most felkínálkozni. — Adott Czibula elvtárs egy írást, gondoljuk, ez jó lesz ajánlólevélnek.

— De bizony tapodtat se men-tek innen, jöttök mihozzánk! Az első századba s az első szakasz-ba, ha velünk akartok lenni...

Este már csakjából vacsoráz-tam, ízlett a gulyás. Aztán éne-keltünk, csak úgy zengett az ál-lomás. Mert azt elfelejtettem még mondani, hogy egy vonatszerel-vény volt a mienk, katonaké, s aztán csak az indulásra vártunk. Ha jön a parancs, már megyünk is. Hogy hova, nem lehetett tud-ni.

Dél előtt érkezünk Salgótarján-ba.

Bement a vonat az állomásra.

Kivagonéroztunk.

Megkaptuk a menáztit.

Rajvonalba fejlődve mentünk végig a városban. Puska a kézben, vigyázva minden mozdulatra, fe-szült figyelemmel, hátha váratla-nul ér bennünket a támadás. Az ellenség nyilván a város fölött rendezkedett be védelemre. Tud-tuk, hogy előttünk páncélvonatok vannak. Mégpedig kitűnően fel-szerelve. Jobbra egy lövés, balra egy lövés, aztán a város határa-ban mi is találkoztunk a háború-val. Furcsa érzés, egyszer csak benne van az ember. Amíg nem hall golyófütyülést, lövedécsat-tanást, addig el sem tudja kép-zelni, milyen a háború. De ami-kor egyszer csak maga is ott van a harcok sűrűjében. Szerencsére a csehek megszimatozták, hogy nagy erővel jövünk — mi ezt egymás között úgy mondtuk: „megtudták, hogy a délvidekiek jönnek...”

—, s hátráltak. Kerülték a fegy-veres ellenállást, pláne a közel-harcot. Beástuk magunkat hama-rosan, ott, ahol kijelölték a he-lyünket. Számoltunk azzal, hogy sokáig itt kell maradnunk. Tarján dombjain, hegyein ástuk a futó-árkokat, ahogyan ezt megtanulták parancsnokaink a világháború-ban. Ástuk a géppuskafészkeket, a futóárkokat.

Es május 11-én megindult a várva várt támadás.

Szegedi születésű író, Takács Tibor új könyve jelent meg a Kozmosz Könyvek sorozatában: *Apám, a vöröskatona* címmel. Műfaját dokumentumregény-nek lehetne nevezni, mert hi-teles története egy fiatal sze-gedi munkásember 1919-es tör-ténetének; a szerveződő Vörös Hadsereg néhány fontosabb ütközetének. Különösen rész-letesen szól a könyv a szege-diekből szervezett század út-járól, katonai helytállásáról. A Magyar Tanácsköztársaság ki-kiáltásának 60. évfordulója al-kalmából ebből a könyvből idézünk részleteket. Az elő-zőkben arról van szó, hogy két íjjumunkás a demarkációs vonalon cselel átszökik, és csatlakozik a vöröskökhöz.

Egy órával előtte tudtuk meg: támadni fogunk.

Már éppen megszoktuk volna a futóárkokat, amikor közölték: kö-zel vannak a csehek, eljött a tá-madás órája!

Felfejlődöttünk.

Előttünk nagy erdő, abból kel-tett kiverni a cseheket. Elindul-tunk. Mentünk, dekkoltunk, me-gint előrehaladtunk, megint dekkoltunk. Szabályosan, előírás sze-rint.

Es egyszer csak előttünk voltak a csehek.

Kiabáltak vesztül, hangosan: — Huru, huru!...

Mi meg azt: — Hurrá... hurrá!...

Még hasonlóság is van a két harci kiáltás között. De a mi kiál-tásunk felverte az erdőt. Hurrá... hurrá... — zengett az erdő; erő és bátorság volt ebben az egy-szerre felcsapó kiáltásban.

Hogy többen voltunk-e, ki tud-ja?

De én azt tudtam, hogy a ha-zámat védem! És tudták a töb-biek is, a szegediek, a zentaiak, a szabadkaiak, a horgosiak, becske-rekiek! Hurrá!... A kiáltásba be-levegült a golyók csattanása. Ők is lőttek, mi is lőttünk! És újra lőttünk! És már nem kellett dekkolnunk, mert futottak előttünk. Mint amikor az erdőben menekül a vad. Sosem vadásztam, de ak-kor megéreztem, milyen is a va-dászat izgalma, varázsa, mert azt azért hallottam, hogy vadászni jó, és hogy az igazi úri passzió. Fu-tottak a menekülők, és már egy-általában nem kiáltozták: Hu-ru... huru!... Már semmit nem kiáltottak! Jajgattak a meglöttek, a sebesültek, eldobált fegyverek-re akadunk, talán le kellett volna hajolni értük, de mi is mentünk ám előre... Azazhogy utánuk!

Valaki a végén azt mondta: „Komám, félőráig tartott a har-cunk...” Sok is volt ez a félóra, meg kevés is! Hanem amikor már tiszta volt a terep, s megta-láltuk az összeköttetést a felsőbb parancsnoksággal, s jelenteni kel-tett: van-e halott vagy sebesült, álmélkodva néztünk össze: köz-bünk senki nem esett el, de még csak meg sem sebesült.

Es ahogy mi a saját frontszaka-szunkon harcoltunk, úgy indult meg a támadás végig a csehek ellen! Egyszerre, egy órában, egy akarat! Itt is, nyugatra is, ke-letre is, mindenütt.

LENKEY ZOLTÁN: A FORRADALOM KIÁLTÁSA